

УДК 336.72

Семенчук І. А.

Київський національний університет
імені Тараса ШевченкаПРОБЛЕМА ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

У статті розглянуто питання, пов'язані з проблемою шахрайства в сфері страхування, а також з шахрайством страхових агентів та обманом при оформленні страхового полісу. Приділено увагу перевірці полісу страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів на території України.
Ключові слова: шахрайство, страховик, страхування, цивільно-правова відповідальність, страховий ринок.

Постановка проблеми. Проблема шахрайства у сфері страхування – одна із найбільш обговорюваних нині в колі фахівців страхового ринку, серед страхового співтовариства.

Однак не варто забувати, що шахрайство у сфері страхування негативно впливає не тільки на діяльність страхових компаній, але і боляче б'є по кишенях сумнівних учасників страхового ринку, зокрема страхувальників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущий внесок у формування національної концепції страхування цивільно-правової відповідальності зробили, зокрема, Н.М. Внукова, Ю.П. Гришан [2], О.М. Залетов, О.Д. Вовчак та інші вітчизняні вчені. Цю проблематику досліджували також іноземні автори: А.В. Бойков, А.Н. Аверін, В.А. Прокошин, В.С. Балабанов, Н.А. Волгін, М.Л. Захаров, А.А. Баширова, Л.М. Рейтман та ін.

Лише останніми роками ця проблематика стає об'єктом окремих наукових публікацій, монографій та дисертаційних досліджень, зокрема О.О. Кульчій, Ю.А. Куліна, О.А. Файер, В.В. Загребний [3] та ін. Однак, як правило, досліджуються переважно окремі питання цієї сфери, а не загальні тенденції.

Разом із тим роботи вітчизняних економістів зі страхування і теорії страхування включають у себе питання страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. Такі напрацювання переважно представлені у вигляді підручників та навчальних посібників за ред. В.Д. Базилевича, В.О. Безуглої, О.А. Грішнєвої, С.С. Осадця [4], Р.В. Пікус та інших відомих вітчизняних учених.

Дана тематика також розглянута в наукових статтях та виступах на конференціях такими авторами, як О.М. Залетов, О.М. Назаренко, Я.С. Січка, М.П. Степанов. Вони розглядають конкретні питання даного виду, як: роль страховиків в безпеці дорожнього руху, юридичні колізії законодавства України, посилення здійснення гарантійних функцій та інші проблемні питання ринку на сучасному етапі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема шахрайства на страховому ринку розглядалася в більшості випадків з боку страхової компанії, і тільки окремі публікації і виступи присвячені порадам покупцям страхового продукту.

Мета статті. Метою статті є виділення рекомендації при оформленні полісу страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів. Також приділена увага загальним проблемам шахрайства на ринку страхових послуг.

Виклад основного матеріалу. Страхове шахрайство – це спроба отримати відшкодування без

належних підстав, що випливають із закону; також це і внесення меншої, ніж необхідно, страхової премії або ж просто приховування важливої інформації при укладанні договору страхування.

У будь-якій країні завжди знайдуться люди, охочі нажитися на страхових компаніях. За експертними оцінками, у США страхові компанії щорічно змушені виплачувати різного роду аферистам відшкодування на загальну суму близько \$15 млрд.

Проблема шахрайства стає з кожним днем усе актуальнішою і в нашій країні. Експерти стверджують, що більшість випадків шахрайства пов'язано зі страхуванням автомобілів і медичним страхуванням.

Шахрайство у сфері страхування може відбуватися як з боку страховика, так і експертних організацій, представників виконавчої влади, а також приватних осіб і організацій (споживачів страхових послуг).

Учасники ринку сконцентрували зусилля на масових видах страхування – таких як авто-страхування, включаючи обов'язкове страхування цивільної відповідальності, медичне страхування і страхування життя. І страхове шахрайство тут – серйозна проблема.

Під страховим шахрайством розуміється поведінка суб'єктів договору страхування, спрямоване на отримання страхового відшкодування або відмову від його виплат без належних підстав, що випливають із закону або правил страхування, а також внесення меншої, чим необхідно при нормальному аналізі ризику, страхової премії або приховування важливої інформації при укладанні договору страхування, в результаті чого з'являється незаконна прибуток.

Злочини у сфері страхування мають підвищеною суспільною небезпекою, оскільки ускладнюють або блокують виконання його основних завдань, пов'язаних з формуванням за рахунок грошових внесків цільового страхового фонду, призначеного для відшкодування можливого збитку [1].

Експерти у сфері продажу страхових послуг зазначають, що близько 70% усіх випадків страхового шахрайства припадає на обман у сфері авто-страхування.

Експерти говорять про наявність у більшості країн СНГ трьох категорій страхових шахраїв:

- 1) злочинні угруповання і співробітники страхових компаній, які намагаються заробити гроші шахрайством у сфері страхування;
- 2) окремі клієнти, які вводять компанію в оману;
- 3) ненавмисне страхове шахрайство.

Найбільш часто шахрайські дії вчиняються з такими об'єктами страхування, як транспортні засоби, особливо автомобілі, а також вантажі, різне майно підприємств і громадян, життя і здоров'я громадян. Аналіз кримінальних справ показує, що

серед видів страхування, які найбільш схильні до шахрайських дій з боку страховальників, можна виділити: страхування життя і здоров'я – 10,2% від усієї кількості шахрайств, скоєних у сфері страхування; страхування автотранспортних засобів – 62,4%; страхування домашніх тварин – 5%; інші види майнового страхування – 22,4%.

Серед різних видів шахрайства в загальному обсязі виплат, отриманих шахрайським шляхом, найбільша частка (60%) припадає на завищення суми збитків зі страхування майна фізичних осіб, а найменша (5%) – на подвійне страхування майна юридичних осіб.

З автотранспортного страхування найбільша частка (50%) припадає на хибні заяви про страхову виплату. Найбільшу питому вагу (по 15%) надаються невірних даних при укладанні договорів страхування припадає на страхування майна фізичних і юридичних осіб. При страхуванні від нещасних випадків до страховому шахрайству вдаються у вигляді помилкових претензій 40%, завищення суми збитків – 30%.

Криміналізація страхового російського ринку оцінювалася наступними експертними показниками. Найбільші виплати припадають на сегмент страхування транспортних засобів, приблизно 85%. За обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів виплати склали майже 60%. Найбільш прибутковими сегментами для страховиків є сегменти страхування майна юридичних осіб (без урахування транспортних засобів) і страхування від нещасних випадків і хвороб, виплати за якими займають, відповідно, 16,5% і 17,8% від страхових премій.

Для захисту страховиків від хвилі витончених і цінних махінацій необхідні науковий і методологічний аналіз сутності та закономірностей страхового шахрайства, а також вироблення ефективних, нестандартних прийомів виявлення, припинення і переслідування страхового обману.

Український страховий ринок стурбований зростанням числа випадків шахрайства в страхуванні. Серед страхового товариства труднощі шахрайства, способи його визначення і застереження залишаються зараз одними з найбільш актуальних. На жаль, з розвитком ринку страхування, збільшенням попиту на страхові послуги і зростанням числа покупців страховий бізнес став привабливим для різного роду пройдисвітів і шахраїв.

Звичайно, ми усвідомлюємо, що страхове шахрайство не є проблемою чисто української. Приміром, за даними Федеральних З'єднання німецьких страхових компаній Лише на «авто підстави», доводиться до 10% усіх платежів. А російські страховики констатують, що до рівня підозрілих (а час від часу – відверто беззаконних) дозволено віднести до 15% страхових випадків по КАСКО і обов'язковому страхуванню цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів. Аналогічний ступінь в США, у Франції цей показник становить 10%, в Німеччині – 5-8%, в Нідерландах – близько 5%.

Хоча правильніше було б помітити, що на нинішній день поняття «страхове шахрайство» є запозиченням із західної фінансової та законний практики, тому що в українському законодавстві поняття «страхове шахрайство» не врегульовано. Відповідно, страхова фірма не може на законних підставах відмовити покупцеві у виплаті по фактору підозри в шахрайстві. Під «страховим шахрайством» ми умовно усвідомлюємо ситуацію,

коли особа або група осіб умисно дають або підштовхують третя особа дати неправильну або вводять в оману інформацію для отримання страхової виплати [12].

На жаль, випадки втрати або крадіжки полісів відбуваються в багатьох компаніях. Компанії раз-два на місяць проводять звірку по всіх номерах полісів для того, щоб виявити такі поліси. Ці поліси, вірніше їх номери, потрапляють в «чорний список». І служба безпеки страхової компанії починає перевірку за даним фактом. Номер оперативно передаються в МТСБУ, і є можливість перевірити будь-який поліс по його номеру на факт його крадіжки або втрати.

На офіційному сайті МТСБУ за серією та номером поліса можна дізнатися чи застрахований автомобіль або поліс числиться загубленим. Також можна дізнатися по державний реєстраційний номер автомобіля, чи є на авто діючий поліс і діяв він на момент ДТП.

До купівлі полісу страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів можна перевірити його на сайті МТСБУ.

На сайті МТСБУ існує процедура перевірки чинності дії полісу страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів. База даних знайде поліс. Можна перевірити діючий чи поліс чи ні, побачите також, чи є страхова компанія членом МТСБУ. Можна також побачити детальну інформацію про те яка страхова компанія видала поліс, тип транспортного засобу та його державний реєстраційний номер.

На самому бланку поліса варто перевірити, щоб у правому нижньому кутку стояла печатка страхової компанії, і поліс був підписаний уповноваженою особою. Компанії видають довіреність співробітнику на право підписання поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів, копія цієї довіреності повинна бути у агента.

Наприкінці місяця (або в кінці тижня) агент здає оригінали проданих полісів (другий примірник) у страхову компанію, а компанія завантажує дані в базу МТСБУ.

Разом з бланком обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів агент зобов'язаний видати:

- стікер обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів державного зразка;
- кишеню для лобового скла;
- бланк «Європротоколу», державного зразка;
- брошуру «Правила заповнення Європротоколу».

Зустрічаються і неохайно заповнені поліси, і заповнені з помилками, і поліси з не повністю заповненими полями (деякі поля були просто не заповнені).

Недобросовісний агент заповнює тільки оригінал поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів і віддає його покупцю, замість того щоб заповнити оригінал, і ксерокопують копію разом. Замість цього копію агент заповнює пізніше з найдешевшими тарифами. Цей фальшивий дублікат агент здає в страхову компанію. А про факт шахрайства покупець дізнається, тільки якщо потрапите в ДТП. Цей вид шахрайства небезпечний тим, що в момент оформлення поліса агент дійсно може працювати в страховій компанії, а сам факт шахрайства може бути виявлений тільки при порівнянні оригіналу поліса (він зна-

ходиться у автовласника) і його дубліката (він зберігається в архіві страхової компанії).

Може існувати випадок помилки в заповненому полісі. Наприклад, замість об'єму двигуна 1.7, агент вписав 1.5, а це два різних тарифу і ціна відповідно буде різна, тобто покупець повинен заплатити менше. При виникненні страхового випадку буде вкрай складно довести Службі безпеки страхової компанії, що це – всього лише прикрі непорозуміння. І така «помилка» може стати не тільки причиною відмови виплати по ДТП, але і звинуваченням в спробі обману страхової компанії.

Агент може дати 25-30% знижку в таких випадках:

1. Шахрайство.

2. Фінансове становище страхової компанії – емітента поліса – дуже погане і за допомогою збільшення знижок компанія намагається набрати грошей для закриття свого дефіциту бюджету. Це типова фінансова піраміда.

3. Знижку 25-30% по ОСАГО можливо отримати за 5-6 років безаварійної їзди, тобто отримання знижки згідно із Законом за системою бонус/малус, якщо стаж усіх допущених до управління водіїв більше 5-6 років відповідно.

4. Діяльність агента не обмежується страхуванням, і він готовий віддати всю агентську винагороду, переслідуючи інші маркетингові цілі. Наприклад, багато автосалонів готові давати таку знижку своїм клієнтам, які купують у них автомобіль і бажають застрахувати його на місці. Прибутток автосалону в даному випадку закладена у вартості автомобіля, а знижка на страховку – хороший аргумент при торзі [12].

Нині для учасників страхового ринку боротьба з шахрайством виходить на перший план. Першочергова роль у боротьбі зі страховою злочинністю відводиться, природно, правоохоронним органам. Разом із тим роль відповідних служб, підрозділів та працівників страхових організацій виявляється не менш важливою для запобігання та виявлення страхових злочинів. Саме вони першими вступають у зіткнення зі злочинцями і різноманітними кримінальними схемами їхньої діяльності.

Основні методи боротьби зі страховими шахрайствами можна розділити на дві групи – застосовуються у сфері зовнішнього страхового шахрайства і внутрішнього.

За зовнішнім страховим шахрайством, що здійснюється страхувальниками, проводиться страхова перевірка об'єктів страхування і виплатних матеріалів за заявленими страховими подіями.

По внутрішньому страховому шахрайству, що здійснюється співробітниками самих страхових компаній, агентами та іншими їхніми партнерами, проводяться перевірки звітних документів, а також спільні з ОВС контрольні заходи щодо виявлення та документування фактів злочинної діяльності [4].

Боротьба з шахрайством у сфері страхування ведеться як окремими страховими компаніями, так і об'єднаннями страховиків.

Основними елементами системи колективної безпеки в міжнародній практиці є:

1) об'єднання зусиль усіх страхових компаній у боротьбі з шахрайством;

2) захист корпоративних капіталів;

3) пошук додаткових коштів для створення коаліції і центрального банку даних;

4) створення ефекту «вагона» (усі слідують виробленим і прийнятим нормам поведінки).

За кордоном страховики витрачають величезні суми на боротьбу зі злочинами у сфері страхування. Близько 15% їхнього бюджету йде на запобігання махінацій. Але ці витрати себе виправдовують. Американськими страховиками підраховано, що кожен долар, вкладений у заходи проти махінацій, окупається десяти-, а то і двадцятикратно.

За підрахунками страховиків, тільки оприлюднення фактів шахрайства і засудження їх громадськістю привело до зниження таких випадків на 20%.

Кожна страхова організація придумує свої способи протидії шахрайству. У більшості страховиків є власні служби безпеки.

У кримінальному законодавстві термін «страхове шахрайство» є досить умовним. Правильніше говорити про шахрайство, що здійснюється у сфері страхування, або у відносинах, пов'язаних зі страховою справою. Саме це і маєтись на увазі, коли вживається термін «страхове шахрайство».

Поширення страхового шахрайства набуло значного масштабу, що загрожує розвитку національного страхового ринку. Як показує досвід розвинених країн, у міру розширення страхових операцій зростають і розміри втрат від шахрайських дій.

Кількість злочинів економічної спрямованості, виявлених правоохоронними органами у сфері страхування, зросла в останні роки приблизно на 80%.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що для ефективної боротьби з шахрайством у сфері страхування перший і найочевидніший крок – це формування єдиного підходу до поняття «страхове шахрайство» і закріплення його в російському законодавстві. Іншим важливим елементом має стати запровадження міжнародного досвіду системи колективної безпеки у страхуванні, тобто об'єднання зусиль усіх страхових компаній у боротьбі з шахрайством, створення коаліції та центрального банку даних щодо випадків страхового шахрайства, законодавче наділення співробітників служб безпеки страхових компаній і спеціально створених органів із розслідування повноваженнями для проведення оперативно-розшукових заходів за страховими випадками скоєння страхового шахрайства.

Список літератури:

1. Ермасов С.В. Страхування: підручник для студентів вузів. – Изд. 3-тє, перераб. і доп. – М.: Изд-во Юрайт: Вища освіта, 2010.
2. Гришан Ю. Можно ли прекратить демпинг в ОСАГО? / Ю. Гришан // Финансовые услуги. – 2012. – № 6 (96). – С. 24-26.
3. Загребной В.В. ОСЦПВВНТЗ в Україні: тенденції та прогнози / В.В. Загребной // Финансовые услуги. – 2012. – № 6 (96). – С. 12-13.
4. Осадець С.С. напрями модернізації страхової справи / С.С. Осадець // Страхова справа. – 2012. – № 2 (46). – С. 13-17.
5. Страхование: навчальний посібник / Граве К.А., Лунц Л.А. – М.: ИГЭА, 2010 – 124 с.
6. Гражданский кодекс Российской Федерации (часть вторая) от 26 января 1996 г. № 14-ФЗ // Собр. законодательства Рос. Федерации. – 1996. – № 5. – Ст. 410.
7. Гражданское право: навчальний посібник / Суханов Е.А. – М., 2005. Т. II. – 330 с.
8. Договор страхования по русскому торговому праву: навчальний посібник / В. Идельсон. – Харьков, 1904.

9. Ишо К.Д. Сравнительная характеристика законодательства об обязательном страховании гражданской ответственности владельцев транспортных средств в зарубежных странах // Право и политика. – 2007. – № 6.
10. Корнеева О.В. Страховое возмещение вреда, причиненного жизни или здоровью потерпевшего в результате ДТП (сравнительно-правовой анализ) // Транспортное право. – 2009. – № 4.
11. Основы страхования гражданско-правовой ответственности: навчальний посібник / О.В. Кузнецова. – М.: Юрайт, 2008.
12. Блог Натальи Емельяновой [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://natalibiz.od.ua/>.

Семенчук И. А.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

ПРОБЛЕМА МОШЕННИЧЕСТВА В СФЕРЕ СТРАХОВАНИЯ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ВЛАДЕЛЬЦЕВ АВТОТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ

Резюме

В статье рассмотрены вопросы, связанные с проблемой мошенничества в сфере страхования, а также с мошенничеством страховых агентов и обманом при оформлении страхового полиса. Уделено внимание проверке полиса страхования гражданско-правовой ответственности владельцев автотранспортных средств на территории Украины.

Ключевые слова: мошенничество, страховщик, страхование, гражданско-правовая ответственность, страховой рынок.

Semenchuk I. A.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

PROBLEMS OF FRAUD IN THE INSURANCE OF CIVIL LIABILITY OF VEHICLES OWNERS

Summary

The article addresses issues related to the problem of fraud in the insurance industry. The issue of insurance agents fraud and fraud in the insurance policy issued. Attention is paid to check the policy in civil liability insurance of vehicle owners in the territory of Ukraine.

Keywords: fraud, insurer, insurance, civil liability, insurance market.

УДК 336:658.1:005

Сілакова Г. В.

Геник С. Я.

Національний університет харчових технологій

ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

Розглянуто теоретичні підходи щодо визначення категорії «фінансова безпека підприємства». Досліджено спільні та відмінні риси теоретичних підходів різних вчених-економістів. Наведено основні характеристики поняття «фінансова безпека підприємства». Визначено основні складові понятійного апарату фінансової безпеки підприємства. Сформульовано авторське визначення економічної категорії «фінансова безпека підприємства».

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, загрози, захищеність фінансових інтересів, фінансова стратегія, фінансовий менеджмент.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку більшість вітчизняних підприємств знаходяться в достатньо нестабільному стані, що викликано багатьма проблемами політичного та економічного характеру. Світові фінансова та економічна кризи, невдалі економічні реформи, політична та економічна нестабільність країни, її демографічні проблеми та низка інших факторів вплинули на промислові галузі України, які опинилися на межі кризи. Водночас, незадовільний стан фінансової безпеки вітчизняних підприємств неминуче позначається на стані національної фінансово-економічної безпеки країни.

Фінансова безпека є найбільш важливою, оскільки фінансове підґрунтя є основою господар-

ської діяльності підприємств будь-якої економічної системи. Необхідність комплексного підходу до формування фінансової безпеки підприємства, що забезпечує захист його фінансових інтересів в процесі розвитку, обумовлює її виділення в самостійний об'єкт управління в загальній системі фінансового менеджменту. У зв'язку з цим виникає необхідність більш докладного розгляду сутності поняття «фінансова безпека підприємства» та виявлення його найбільш характерних ознак.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різноманітних теоретичних і методичних аспектів сутності поняття «фінансова безпека підприємства» та визначення його головних характеристик займалися як зарубіжні, так